

Eesti Välispoliitika Instituudi mõttepaber no. 28
Veebruar 2016

Venemaa võimalikud tulevikud

Autor: *Karmo Tüür*

Tuleviku võimalikke versioone on alati mitmeid. Täpselt kuni selle hetkeni, kuni tulevik saab minevikuks.

Nendest eri võimalustest tuleb olla teadlik ning võimalust mööda peaks eri variantideks ka valmistuma. Kui me räägime Venemaa võimalikest tulevikuarengutest, siis peame eri variante kaaluma ja mõtestama erilise hoolega. Paraku on meie idanaaber selliseks murelikuks ettevaatlikkuseks põhjusi andnud enam kui küll.

Kõigepealt tuleb määratleda võimalikud arengustsenaariumid, seejärel määrata nende tõenäosuse aste, siis asuda planeerima adekvaatseid tegevuskavasid jne. Kuid nüüd kõigest järgemööda.

Universaalne instrument

Analüütilisi instrumente on mõistagi mitmeid, kuid pakun siinkohal kasutamiseks ühte lihtsaimat ja seetõttu universaalseimat. Kaheteljeline maatriks sobib nii senise olukorra kirjeldamiseks kui ka võimalike tulevike kaardistamiseks.

Selle instrumendi eriline võlu seisneb selles, et võimaldab kohest töökindluse kontrolli. Kui neljaväljalisel maatriksil õnnestub piisava seletusjõuga katta vaid kaks välja, on tööriist nõ volesti kalibreeritud, välja tuleb vahetada vähemalt üks telg, kui mitte mõlemad. Kui kaetuks saab kolm neljast, on algmõte õige, kuid täiendav häälestus on ikkagi vajalik. Juhul kui kõik neli välja kirjeldavad olukorda / tulevikuarenguid enam-vähem ühetaolise usutavusega, on kõik korras ja tööga võib edasi minna.

Venemaa spetsiifika

Praeguse Venemaa kirjeldamiseks on võimalik valida mitmeid erinevaid mudeleid, kuid ühest muutujast ei saa tõenäoliselt üle ega ümber. Selleks on viimased viisteist aastat Venemaa liidri rolli täitnud Vladimir Putin.

Isiku rollist ajaloos on vaieldud nõrkemiseni ning ega ühest vastust pole olemas. Käesoleva kirjatüki autor peab seda küll sekundaarseks, kuid see pole hetkel oluline. Oluline on see, et Venemaal endal on poliit-tehnoloogide poolt kasutusele võetud meem: „Ilma Putinita pole Venemaad.“ Taolise teesi pehmelt öeldes lühinägelikkus ilmneb kasvõi asjaolus, et ka Vladimir Putin on surelik (juhul kui selle osas pole Kremli arstide poolt saavutatud seni avalikkusele

teadmata läbimurret). Kuid oluline on siiski see, et taoline meem on kasutusel ja uskumatult populaarne.

Teine muutuja ehk siis meie maatriksi mõttes teine telg on vägivald. Taoline loogika lähtub sellest, et Venemaa praegune juhtkond on valinud enda jaoks sõjalise legitimeerimise mudeli.

Legitimatsiooni neli mudelit

Laias laastus saab võimu legitimeerimiseks valida nelja erineva mudeli vahel: demokraatlik, majanduslik, sõjaline ja religioosne.

Demokraatlik legitimatsioon on nn Lääne ühiskondades muutunud üheks universaalsemaks. Sellel on omad plussid, kuid ka miinused, eriti kui vaadata läbi autoritaarse elukorraldusega harjunud inimeste silmade. Tegemist on nõ nõrga legitimatsiooniga, sest liidrirolli võib riigipea/peaminister/koalitsioon saavutada napi hääleenamusega või isegi sisuliselt vähemuse toel (nt kui arvesse läheb lihtenamus valimaskäinutest). Ebakindlusest pikas perspektiivis ei pea ilmselt rääkimagi.

Majanduslik legitimatsioon on omane poolfeodaalsele elukorraldusele. Liider sisuliselt ostab endale legitiimsuse, jagades olemasolevaid ressursse ümber. Sotsiaalne leping taandub lihtsale valemile: heaolu lojaalsuse eest.

Sõjaline legitimeerimine tähendab ühiskonna mobiliseerumist juhi ümber, sest ainult tema on see, kes suudab kõiki kaitsta ja vaenlasele vastu hakata. Vaenlane võib olla nii väljas kui sees, soovitatavalt mõlemal pool korruga. Näiliselt tugev mudel on ühtlasi ka habras, kuid säilib, kuni püsib usk sotsiaalsesse lepingusse stiilis: julgeolek lojaalsuse eest.

Religioosnes legitimeerimis-mudelis on asi ühekorraga lihtsam ja keerulisem. Kui kogu võim on antud jumalast, siis see eeldab, et ühiskond peab ka seda legitimeerimis-allikat piisava innukusega tõsiselt võtma.

Venemaa võimu legitimeerimismudeli areng

Erinevalt eelpoolkirjeldatud neljast nõ puhtast mudelist on reaalses elus enamasti loomulikult tegu kombinatsioonidega eri mudelitest. Kuid tinglikult võib Venemaa uuema aja (peale NSVL lagunemist) jagada järgmiselt.

Boris Jeltsini ajal oli võimu allikaks tinglikult rahvas, st enamasti kasutati demokraatlikku legitimeerimis-mudelit. Mõistagi oma eripäradega, kuid selles pole midagi head ega halba, lihtsalt igas riigis ja ühiskonnas toimubki demokraatlik mudel oma eripäradega.

Ka võimu üleandmisel järeltulijale (ehk Jeltsinilt Putinile) üritati vähemalt näiliselt kasutada demokraatlikke instrumente, ehkki vähemalt korraks võeti kasutusele militaarne loogika (Tšetšeenia sõjad, plahvatused Moskvast jne). Hiljem transformeerus mudel majandusliku legitimatsiooni poole, rahva heaolu ja nn stabiilsus olid peamised argumendid, millega võim püsis.

Nüüd on aga Moskvast kasutusele võetud militaarne legitimeerimise hoovad, millesse teatud määral sugeneb ka religioosset sädet. Kusjuures huvitaval kombel pole mitte jumalik-religioosne instrument (antud juhul Vene Õigeusu Kirik) see, kes legitimeerib Putinit, vaid Putin ise muutub millekski ikooni-laadseks.

Vägivald kui riikluse (ajutine) alustala

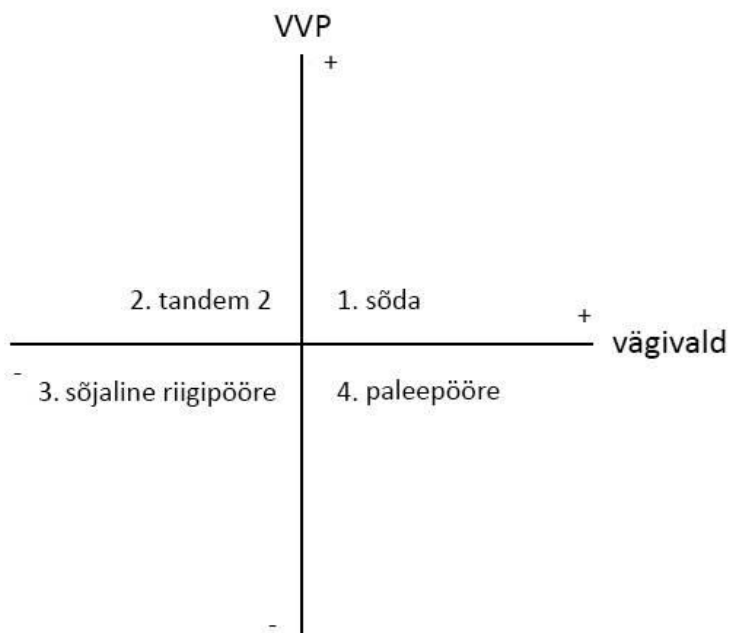
Militaarse legitimaatsioonimudeli kasutuselevõtt on suuresti võrreldav ühesuunalise teega. Sõjalise liidri rolli võtnud riigijuht ei saa naljalt lubada endale nõ pinge langetamist. Muutuda tugevast ja alternatiivtust „rahva isa“ rolli kandjast tagasi nõ tugevaks majandajaks (majanduslik legitimaatsioon) või veelgi enam nõrgaks ja ajutiseks ametikohuse täitjaks (demokraatlik legitimaatsioon) – see ei kõla ju ometigi tõsiselt! Või noh, vähemalt selle loogika siseselt niimoodi ei tehta.

Seetõttu ongi meie mudelis teiseks teljeks kasutusele võetud vägivald. Ümberpiiratud kindluse efekt – niimoodi kirjeldavad paljud vaatlejad Venemaa praegust mentaalset minapilti.

Vaenlane on väravais, isamaa on hädaohus. Lääs eesotsas USA'ga tõmbab oma vägesid üha lähemale ning sepitseb üha uusi provokatsioone. Sisevaenlane (viies kolonn, rahvusreeturid jne) võib olla veelgi ohtlikum kui selgesti arusaadav välisvaenlane. Kas kõik see tuleb tuttav ette, kui jälgida Venemaa praeguse võimu igapäevast retoorikat?

Neli võimalikku tulevikku

Nüüd on aeg panna maatriksis kokku need kaks telge – Vladimir Putin ja vägivald. Skaaladel on nagu ikka kaks otsa, olgu nad siinkohal märgistatud plussi ja miinusega. Ehk siis Putini-nimelisel vertikaalteljel tähendab see tulevikku Putiniga (+) või ilma (-). Vägivalla teljel vastavalt kas rohkema või vähema vägivallaga kaasnevaid sündmusi/arenguid.

Seega moodustub meil neli mõttevälja:

1. Putiniga ja rohke vägivallaga (tinglikult „sõda“),
2. Putiniga ja vähese vägivallaga (tandem 2),
3. ilma Putinita ja vägivaldselt (riigipööre),
4. ilma Putinita ja vähese vägivallaga (paleepööre).

Lähivaade

Mida need stsenaariumid siis lahtikirjutatult tähendavad? Mõistagi on tegu vaid põgusate markeerimistega, millest igaüks vajaks pikemat käsitlust, kuid see väljuks mõttepaberi formaadist.

Esimene ehk „sõda“. Vladimir Putin jääb võimule, kasutades oma legitimeerimismudeli peamist instrumenti ehk vägivalda. Tinglik või vähemtinglik sõda kõigi vastu. Välisvaenlasi jagub Venemaal kuhjaga, ka lähimad naabrid on osutunud reeturiteks või siis äärmisel juhul põhirivaali ehk USA kaasajooksikuteks. Sisevaenlasega tegelemine on lihtsalt kohustuslik, välismaiste saatkondade ja rahvusvaheliste organisatsioonide tegevus julgeolekustatakse.

Teine ehk Tandem-2. Putin jääb sisuliselt võimule, kuid vägivalda vähendamise / legitimeerimisudeli vahetuse võimaldamiseks toob esiplaanile kellegi teise. See uus „tinglik Medvedev“ saab asuda ebapopulaarseid muudatusi läbi viima, omades selja taga ikooni staatuses olevat tegelikku juhti.

Kolmas ehk Riigipööre. Putin peab võimult lahkuma, võimu võtavad üle sama legitimeerimismudeli kandjad. „Tinglik Rogozin“ kasutab tõenäoliselt šovinistlikku retoorikat ja kärbib regioonidele antavaid ressursse, mis tõenäoliselt viib kohalike ja eriti rahvuslike eliitide rahulolematuseeni. Välistada ei saa kodusõja puhkemist ja (vähemalt) Põhja-Kaukaasia lahkulöömise katseid.

Neljas ehk paleepööre. Putin peab võimult lahkuma, võimu võtavad üle ilmselt majandusliku legitimeerimise mudeli pooldajad. „Tinglik Kudrin“ asub valusate majanduslike reformide teele, tõenäoliselt kaasneb see omandi ümberjagamisega. (Autor on täiesti teadlik, et see ei pruugi tähendada pööret liberaalse demokraatia poole ja tõenäoliselt seda ei tähendagi.)

Tõenäosuse hindamine

Mida nüüd siis selle teadmisega peale hakata? Esmalt tuleb anda nendele võimalikele stsenaariumitele tõenäosushinnang ning seejärel asuda planeerima edasisi tegevusi.

Kuna mitte ühelgi riigil pole vahendeid piiramatult, siis paratamatult tuleb peamised ressursid (esimene intellektuaalsed) suunata tõenäosuslikeimate tulevikuvariantidega tegelemisele. Tõenäosuse hindamiseks omakorda on mitmeid võimalusi, käesoleva töö autor kasutas endale saadaolevat ehk Venemaaga tegeleva ekspertkonna arvamusküsitlust¹.

Tulemused:

1. Putiniga ja rohke vägivaldaga (tinglikult „sõda“) - 39%
2. Putiniga ja vähese vägivaldaga (tandem 2) - 32%
3. ilma Putinita ja vägivaldselt (riigipööre) - 12%
4. ilma Putinita ja vähese vägivaldaga (paleepööre)- 17%

Edasiste sammude planeerimine

Oletame et see arvamusuuring peab paika ja tõenäolisemaks tuleb pidada varinanti 1 ehk Sõda. Venemaa naabritel tuleks nüüd siis asuda selle variandiga tööle ja töötada välja vastav

---

¹ ABVKeskuse liikmeskonnaks olevast u 70 inimesest vastas 44

tegevuskava. Mida teha, et selle arengu võimalusi enda jaoks pehmendada? Või kui ikkagi käivitub versioon 2, siis kuidas seda ära kasutada?

Ideaalmaailmas ehk piiramatute ressursside korral peaks nüüd kokku kutsuma konsiiliumi, kus helgeimad pead koostavad edasised tegevuskavad. Päril ideaalsel juhul ka igaks variandiks vähemalt kaks: plaan A ja plaan B.

Kui nüüd lõpetuseks astuda puhtast politoloogilisest arutlusest välja ja teha samm poliit-tehnoloogilisse maailma, siis peaksime tegelema lisaks veel ka sellega, et kuidas vähendada enda jaoks ebasobivate tulevikuvariantide tõenäosust ja suurenda endale meeldivamate võimalusi. Kuid see kalduks juba ilmselt mitte väga teadusliku fantastika valdkonda.

Kokkuvõtteks

Võimalikke tulevikuaenguid on mitmeid. Olulise naaberriigi arengussenaariumite mõtestamine pole pelgalt intellektuaalne harjutus, vaid ka möödapääsmatus. Mõistlik peremees valmistab majapidamise ette ka nendeks variantideks, mis ei sõltu tema enda piiratud ressurssidest.

Venemaa puhul on käesoleva mõttepaberi loogika kohaselt võimalikud neli varianti: Sõda (nii sisse kui välja), Tandem-2 (võimu näiline üleandmine), Riigipööre (militaarse trendi süvenemine) ja Paleepööre (pehmem üleminek majanduslikule legitimeerimisele).

Tõenäosuslikumaks hinnati ekspertküsitluse käigus keskpikas perspektiivis varianti Sõda, mille kohaselt senine Venemaa liider Vladimir Putin jätkab militaarse legitimeerimismudeli kasutamist ja seetõttu on sunnitud suurendama nii väljapoole kui ka sissepoole suunatud vägivalda.

Juhul kui seda stsenaariumit pidada piisavalt tõenäoliseks, siis peaks Eesti hakkama selleks valmistuma. Mis saavad olema meie plaan A ja plaan B?